

Hoe ga je om met agressie?

Bespreking van de film *Jusqu'à la garde* (Tot het uiterste) van Xavier Legrand (2017)

In deze film probeert een moeder de volledige voogdij over haar beide kinderen te krijgen, vooral om haar zoontje van 11, Julien, te beschermen tegen haar gewelddadige ex. Maar de rechter besluit anders, beide ouders krijgen gedeelde voogdij opgelegd. Vervolgens zien we de ontwikkeling van een ware vechtscheiding, die snel escaleert en eindigt in bruto geweld. Van meet af aan zit er een enorme dreiging in het verhaal, alleen al het postuur van de man (Denis Ménochet) roept angst op. Hij is een beer van een vent, die zijn eigen woede en verdriet totaal niet in de hand heeft. Op allerlei manieren laat de film zien hoe dit emotionele onvermogen zijn functioneren als vader en echtgenoot blokkeert, tot zijn eigen schade en schande. Nu eens is hij de driftige cholericus, die dingen kort en klein slaat, dan weer het huilende of verongelukte kind, dat om vergiffenis smeekt of erkenning zoekt. Soms doet hij zijn best vriendelijk en aardig te zijn, maar dat duurt nooit lang. Hij is een ongeleid projectiel, niet in staat zijn ongeordende aandriften te ziften, zodat er een leefbaar, bevredigend contact zou kunnen ontstaan.

Normaliter wil je zulke mensen het liefst ontlopen, er niet mee in aanraking hoeven te komen. Maar de film drukt je met je neus op de feiten: deze mensen zijn er ook. En als het uit de hand loopt, zoals aan het onthutsende einde van de film, moeten er lieden zijn die niet weglopen, hen bedwingen en tot de orde roepen. In dit geval is dat, zoals zo vaak, eerst de politie, later zullen ongetwijfeld ook de rechter, de reclassering, de hulpverlening betrokken worden, en natuurlijk de directe omgeving, familie, collega's, de baas, de voetbalclub, allerlei mensen. Hoezeer je als individu ook wegstapt, de gemeenschap kan dat niet. En vroeg of laat zul je ook zelf een keer in de praktijk met zo iemand geconfronteerd worden. Hoe zou dat zijn? Hoe ga ik zelf daarmee om?

Dat is geen hypothetische vraag. Er zijn genoeg staaltjes van disfunctioneren, emotionele ongeordendheid en dreiging van agressie, waar ik ook zelf mee te maken heb. De wereld hangt aan elkaar van onvermogen. Toegegeven, dat neemt zelden de uitzonderlijke, ontaarde vorm aan die ik geschokt zat te bekijken in deze film. Ik heb vroeger een tijdlang met delinquenten jongeren gewerkt. Die konden niet anders, ze waren vaak zo beschadigd dat ze alleen via agressie contact konden maken, net als de man in de film. Voordat zo iemand een beetje tot bedaren komt is hij een leven verder, met een eindeloze reeks vallen en opstaan. Bij sommigen lukt het nooit.

Maar meestal zijn het in mijn eigen ervaring - goddank - alleen lichte, subtiele of verhuilde vormen van agressie, soms zelfs in de gedaante van vriendelijke welwillendheid – beschaafde mensen onder elkaar, nietwaar? Die zijn overigens al lastig genoeg. De een kijkt je aan zonder in woord of gebaar enig blijk van contact of herkenning te geven, een zoutpilaar in de huiskamer. Een ander heeft zoveel ongeduld in zijn stem dat het lijkt of elk woord van een ander hem teveel is. Een derde is nadrukkelijk vriendelijk, maar zo dat de ironie ervan afdruipt, alsof zijn werkelijke gevoelens voortdurend volkomen anders zijn dan wat hij openlijk laat zien. Een vierde is zo dominant in haar aanwezigheid dat ze niet kan

verdragen even niet zelf in het middelpunt te staan. Iedereen kent de voorbeelden, er zijn talloze varianten van. En trouwens, ik kan niet zeggen dat ik zelf altijd een toonbeeld van emotioneel evenwicht ben. Dus wat zeur je nou? Zo gaat het nu eenmaal.

Toch blijft de vraag: waar trek je de grens? Wanneer grijp je in? Of waar moet eigenlijk een grens worden getrokken, ook al heeft niemand de macht of het lef dat te doen? De film laat zien dat de rechter beter anders had kunnen beslissen, dan was iedereen een hoop leed bespaard gebleven. Maar dat is achteraf gepraat. Ook een rechter kan niet in de toekomst kijken, en moet een oordeel vellen op basis van de op dat moment beschikbare informatie. We zien hoe makkelijk het bezwaar van de moeder, over het emotionele onvermogen van de man (beide kinderen willen niet meer met hem te maken hebben), door een handige advocaat van tafel wordt geveegd. Daarna, als de beslissing van gedeelde voogdij eenmaal genomen is, voltrekt het lot zich met ijzeren noodzakelijkheid, het gaat nog slechts van kwaad tot erger. Niemand van de betrokkenen is dan meer in staat de tragische loop der dingen af te wenden.

De boodschap lijkt te zijn: zulke onmogelijke mensen zijn er, we hebben er mee te leven. En ook: als je niet ingrijpt op het juiste moment valt er niets meer aan te doen. Maar hoe weet je wat het juiste moment is? En wanneer grijp ik zelf in bij openlijke of verholde agressie? Het zijn vragen zonder duidelijk antwoord.

Laatst kwam ik iemand tegen die zich had voorgenomen voortaan altijd eerlijk te zijn, en dus in te grijpen voor het te laat is. Ze was zelfs bezig een coaching praktijk op te zetten die speciaal daarop gericht was. Het moest maar eens afgelopen zijn met al die onoprechtheid, al die leugentjes om bestwil, het moedwillig de andere kant opkijken om maar de lieve vrede te bewaren, of uit gemakzucht en onverschilligheid. Open, eerlijk en oprecht zijn leverde veel beter contact op. Een pijnlijke waarheid is vele malen beter dan een aangenaam klinkende leugen, enzovoort. Dus zeg waar het op staat, verhul niets, ga niet uit de weg wat lastig is.

Een loffelijk streven. Maar ik geloof niet dat het in dit geval had geholpen. Ik weet zelfs niet of het überhaupt helpt. Mensen zijn irrationele wezens, liever nog dan anderen te misleiden houden we onszelf voor de gek. In de film zijn de beslissing van de rechter en het gedrag van alle betrokkenen daarna gebaseerd op hoop, op verbetering, op leniging van de eigen nood, op het verlangen ergens liefde en geborgenheid te vinden. Dat is menselijk, en begrijpelijk. Maar het is gebaseerd op de illusie dat het voorwerp van hoop daadwerkelijk bereikbaar is. En dat wij onze eigen tekorten te boven zouden kunnen komen. Maar dat is de vraag. Ons eigen onvermogen is nogal fundamenteel, lijkt het, bij de een manifesteert het zich weliswaar in heftiger mate dan bij de ander, maar niettemin is het voor ieder onontkoombaar. Het zou misschien beter zijn dat eigen, voortdurende onvermogen onder ogen te zien. Dat is de echte vraag van de film: hoe daar mee te leven?

Mijn oordeel: vier ballen.